

Załącznik nr 2 do zarządzenia Dyrektora Instytutu nr 6/22 z dnia 14 stycznia 2022 r.

**PROGRAM
OCHRONY ZASOBÓW GENETYCZNYCH
KONI SOKÓLSKICH**

2022

PROGRAM OCHRONY ZASOBÓW GENETYCZNYCH KONI SOKÓLSKICH

1. Słownik pojęć

- 1) Program ochrony – Program ochrony zasobów genetycznych koni sokólskich,
- 2) Program hodowlany – Program hodowli koni rasy polski koń zimnokrwisty,
- 3) Instytut – Instytut Zootechniki Państwowy Instytut Badawczy, podmiot realizujący i koordynujący zadania w zakresie ochrony zasobów genetycznych zwierząt gospodarskich, na mocy art. 34 ust. 3 ustawy o organizacji hodowli i rozrodzie zwierząt gospodarskich (Dz. U. z 2021, poz. 36),
- 4) Związek – Polski Związek Hodowców Koni/Okręgowe Związki Hodowców Koni – podmiot prowadzący księgę hodowlaną koni zimnokrwistych oraz ocenę wartości użytkowej,
- 5) Grupa Robocza – Grupa Robocza ds. ochrony zasobów genetycznych koni, powołana zarządzeniem Dyrektora Instytutu Zootechniki PIB,
- 6) Komisja oceniająca – komisja powołana przez prowadzącego księgę, złożona z przedstawicieli Polskiego Związku Hodowców Koni. Członkiem komisji może być koordynator programu ochrony lub inna osoba delegowana przez Instytut.

2. Historia rasy

Konie sokólskie zostały uznane za regionalny typ koni zimnokrwistych w połowie XX wieku. Na ich ukształtowanie kolosalny wpływ miały warunki środowiska północno-wschodniej Polski, odznaczające się surowym klimatem, krótkim okresem wegetacji (170-180 dni) i słabszymi szczerkowo-bielicowymi glebami. Materiał wyjściowy do wytworzenia koni sokólskich stanowiły prymitywne konie, zwane mierzynami. Odznaczały się dużą siłą, mimo niskiego wzrostu i niedużej masy, a także odpornością na niesprzyjające warunki środowiska, przystosowaniem do pracy w zaprzęgu i pod siodłem. Mimo to nie nadawały się do cięższych prac polowych i transportowych. To wpłynęło na poszukiwanie przez rolników koni o większej masie, roślejszych w typie do prac w rolnictwie i transporcie.

Początki zorganizowanej hodowli koni na terenie Białostoczczyzny datują się od 1846 r. Polityką hodowlaną kierował wówczas Główny Zarząd Stadnin Państwowych, działający za pośrednictwem Wileńskiej Stacji Ziemskiej. Na skutek działań podjętych przez Sekcję Chowu Koni Wileńskiego Towarzystwa Rolnego zaczęto importować ogiery rasy norfolk-bretońskiej, ardeńskiej i belgijskiej, a częściowo również suffolk. Wytworzone w ten sposób konie w typie zimnokrwistym znalazły duże uznanie wśród właścicieli części większych gospodarstw północno-wschodnich ziem Polski. Centrum hodowli koni zimnokrwistych mieściło się w okolicach Grodna, Indury, Sokółki i Dąbrowy Białostockiej. Z tych terenów, poprzez jarmarki, np. w Ciechanowcu, przenikały one na teren pozostałej części Królestwa Polskiego, a nawet do Prus.

W 1928 r. założono, w ramach nowo powstałego Białostockiego Związku Hodowców Koni, dwa Koła Hodowców Koni Artyleryjskich – jedno w Sokółce, drugiego zaś w Janowie. Koła te odegrały bardzo ważną rolę w hodowli koni pogrubionych, prowadzonej na tych terenach, utrzymując aktywną działalność aż do roku 1939. W 1923 r. wraz z importem 8 ogierów bretońskich, nastąpił moment przełomowy w hodowli koni sokólskich. Należy podkreślić, że importowane ogiery kryły miejscowe klacze wyhodowane na tych terenach i związane z rejonem od dziesięcioleci, np. Upas Jarboter ur. 1920, który poprzez syna Ubu i wnuka Bizona utworzył cenną linię, bardzo pożądaną przez hodowców. W okresie międzywojennym udział ogierów zimnokrwistych i ich pochodnych zmniejszył się, ale możliwość korzystnej sprzedaży do ośrodków miejskich, transportu oraz dla wojskowych komisji remontowych stworzyła dostateczne bodźce ekonomiczne dla rozwoju tej hodowli.

Po zakończeniu II wojny światowej, w celu poprawienia sytuacji zniszczonej hodowli zaczęto sprowadzać dużo koni z zagranicy, początkowo w ramach pomocy UNRRA, a następnie dokonując zakupów. W latach 50. XX w. utworzono stadniny i stada ogierów. Jednym z nich było Państwowe Stado Ogierów w Kętrzynie, które w pierwszych latach działalności, zgodnie z rejonizacją Ministerstwa Rolnictwa, prowadziło dwukierunkową hodowlę w swoim rejonie. Na terenach województwa białostockiego (m.in. w rejonie Sokółki, Augustowa, Suwałk i Moniek) dominował koń pogrubiony uszlachetniany rasami zimnokrwistymi, zwany koniem sokólskim, a w części województwa olsztyńskiego występowała mieszanina ras i typów. W 1955 r. utworzono w Polsce 5 terenowych ośrodków hodowli koni pogrubionych. Na mocy zarządzenia Ministra Rolnictwa na terenie ówczesnych powiatów sokólskiego i dąbrowskiego powstał ośrodek hodowli koni sokólskich; w latach następnych rozszerzono go o powiaty augustowski i moniecki. Właściwa praca hodowlana na terenie ośrodka sokólskiego zapoczątkowana została z chwilą powołania w 1957 r. Polskiego Związku Hodowców Koni i rozpoczęcia działalności regionalnego Białostockiego Związku Hodowców Koni. Pod jego nadzorem na omawianym terenie rozwijała się wszechstronna działalność hodowlana, która w efekcie doprowadziła do wytworzenia jednego z najbardziej genetycznie i fenotypowo skonsolidowanych typów koni zimnokrwistych w Polsce. W połowie lat 60. XX wieku w wyniku zmiany koncepcji polityczno-ekonomicznej rozpoczęto realizację nowego celu hodowlanego. Jego głównym założeniem było wyhodowanie ekonomicznego, małego konia roboczego, głębokiego, dobrze umięśnionego, o spokojnym charakterze i wydatnych chodach w stępie i kłusie. Takie podejście do hodowli koni zimnokrwistych trwało do 1972 r. i spowodowało daleko idące konsekwencje, czego wyrazem była zmiana cech pokrojowych koni.

Od początku lat 70. XX wieku nastąpił w kraju systematyczny spadek pogłowia koni. W 1973 r. Minister Rolnictwa uchylił zarządzenie o ośrodkach hodowlanych, w tym również dotyczące ras koni zimnokrwistych i pogrubionych, co w konsekwencji spowodowało ich likwidację, ale tylko formalnie. Związek białostocki nadal traktował i traktuje ten teren jako najlepszy rejon hodowli koni sokólskich.

3. Uzasadnienie konieczności ochrony

Na ukształtowanie typu koni sokólskich bardzo duży wpływ miały warunki środowiskowe, w jakich zostały one wyhodowane. Wielopokoleniowe zamięszenie hodowców z rejonu

Podlasia pozwoliło na wytworzenie koni będących kulturowym dziedzictwem tego regionu Polski. Współczesne konie sokólskie reprezentują pożądany typ, który charakteryzuje się znaczną suchością tkanek, łagodnym temperamentem, wytrzymałością i przydatnością do wykonywania różnych prac zaprzęgowych lub nawet wierzchowych.

Nasilający się w ostatnich latach napływ reproduktorów różnych ras zachodnioeuropejskich i używanie ich w populacji koni zimnokrwistych stanowi zagrożenie, a w konsekwencji może doprowadzić do zmiany typu konia sokólskiego i przy tym utraty szeregu charakterystycznych dla tej populacji zalet. Dlatego konieczna jest kontynuacja ochrony tej populacji, odznaczającej się cennymi cechami genotypowymi, fenotypowymi i użytkowymi oraz utrzymywanie ich w warunkach środowiskowych zbliżonych do tych, w jakich zostały wytworzone.

4. Potwierdzenie statusu zagrożenia wyginieciem

a. Określenie wielkości populacji w Programie

ROK	LICZBA STAD	LICZBA	
		SAMIC	SAMCÓW
2008	134	339	91
2020	263	1359	281

b. Liczba samic wpisanych do ksiąg hodowlanych (2015 i 2020)

ROK	LICZBA STAD	LICZBA SAMIC
2015	263	1112
2020	263	1359

Populacja koni sokólskich w pierwszych latach XXI wieku szacowana była na ok. 500 osobników. Obecnie programem ochrony zasobów genetycznych koni sokólski objętych jest 1359 klaczy (2020 r.), do których krycia użyto 281 ogierów. Cała populacja szacowana jest na ok. 3000-3500 osobników (łącznie ze źrebiętami).

W wyniku prowadzonych obserwacji i badań oraz przyjętych światowych rozwiązań, a także w oparciu o dane z realizacji programów ochrony zasobów genetycznych poszczególnych populacji w Instytucie Zootechniki PIB opracowano model szacowania statusu zagrożenia ras rodzimych, dostosowany do warunków polskich.

Aktualny status zagrożenia dla rasy = 2,0 wraz z opisem metody szacowania tego statusu znajduje się na stronie internetowej Instytutu pod adresem: <http://www.bioroznorodnosc.izoo.krakow.pl/status-zagrozenia-ras>

Na podstawie liczby samic wpisanych do ksiąg oraz wartości wskaźnika statusu zagrożenia w rasie **sokólskiej** stwierdzono, że obecnie rasa ta wymaga dalszej ochrony.

5. Cele Programu

Celem programu jest zachowanie populacji koni sokólskich, charakteryzujących się odrębnością genetyczną, fenotypową oraz typem użytkowym o wyraźnych predyspozycjach zaprzęgowych. Konie zakwalifikowane do programu ochrony stanowią rezerwę genetyczną. Celem ich utrzymywania jest pozyskiwanie materiału hodowlanego oddziałującego na populację koni zimnokrwistych jako przeciwwaga do krzyżowania z ogierami ras zagranicznych. Ich wykorzystanie powinno koncentrować się na:

- 1) użytkowaniu zaprzęgowym i roboczym w rolnictwie ekstensywnym i leśnictwie, w agroturystyce i turystyce konnej, imprezach folklorystycznych i promocji regionu, hipoterapii, do prac transportowych w małych miejscowościach, np. w recyklingu odpadów itp.;
- 2) stosowaniu wypasu, zapobiegającego sukcesji roślinności, służącego ochronie i pielęgnacji krajobrazu;
- 3) innych, np. produkcja mleka od klaczy.

6. Wzorzec rasy

Koń w typie sokólskim odznacza się prawidłową, harmonijną budową, bardziej suchą niż u innych koni zimnokrwistych konstytucją oddechowo-mięśniową. Dzięki wydajnemu ruchowi w stępie i kłusie oraz wszechstronnej użyteczności przeznaczony jest do prac zarówno w zaprzęgu, jak i pod siodłem. W tym typie należy zachować i utrwalić: długowieczność, płodność, przystosowanie do trudnych warunków środowiskowych, wczesne dojrzewanie, szybki wzrost i rozwój, niewybredność i dobre wykorzystanie paszy, dobrą przemianę materii, dzięki której nie podlegają częstym schorzeniom tylnych kończyn i są odporne na gruźlicę. Dodatkowo konie sokólskie mają zrównoważony i spokojny charakter, dzięki czemu są łatwe we współpracy z człowiekiem.

Chroniona populacja powinna charakteryzować się ściśle określonym wzorcem konia zimnokrwistego. Wymagane są:

- 1) wyraźnie zaznaczony typ płciowy;
- 2) głowa niezbyt duża i kształtna, z ruchliwymi średniej wielkości uszami, o szeroko rozstawionych ganaszach, pozwalających na jej prawidłowe ustawienie, typowe dla konia zaprzęgowego oraz dla płci;
- 3) dobrze umięśniona szyja, harmonijnie łącząca się z kłodą, u klaczy wyraźnie zarysowany kłęb, u ogierów umiarkowanie otłuszczony, słabo zarysowany;
- 4) kłoda beczkowata, dłuższa niż u innych koni zimnokrwistych, ale harmonijnie związana z pozostałymi partiami ciała, łopatka średniej długości i o średnim

nachyleniu, klatka piersiowa pojemna i głęboka, dobre ożebrowanie, mocny grzbiet, łędzwie normalne, zad szeroki, prawie zawsze spadzisty;

- 5) kończyny niewykazujące limfatyczności, suche o prawidłowej postawie i budowie z wyraźniej zarysowanymi stawami i ścięgnami, krótkie nadpęcie;
- 6) kopyta duże, szerokie, o twardym i elastycznym rogu, prawidłowym kształcie, o szerokich piętках oraz z dobrze rozwiniętą strzałką;
- 7) owłosienie grzywy, ogona, nóg umiarkowanie obfite, o włosiu grubym i ordynarnym, lekko karbowanym; posiadają niezbyt obfite szczotki.

Występuje wyraźna dysproporcja pomiędzy mocną, masywną kłódą i bardziej suchymi w porównaniu z innymi typami koni zimnokrwistych kończynami.

Konie sokólskie odznaczają się bardzo dobrą jakością kośćca, więzadeł, ścięgien i mięśni, a także dobrym ruchem, energicznym stępem i wydajnym kłusem oraz wytrzymałością w pracy zaprzęgowej. Niskonożność, silnie rozbudowany tułów i skątowanie dźwigni sprzyjają ciągnięciu ciężarów.

Wymagane wymiary:

- klacze w wieku 3 lat: wysokość w kłębie 148-162 cm, obwód klatki piersiowej powyżej 200 cm, obwód nadpęcia 23-26cm,
- ogiery wpisywane do księgi w wieku 2,5 roku: wysokość w kłębie 155-165 cm, obwód klatki piersiowej powyżej 200 cm, obwód nadpęcia 25-27 cm.

Przy wyborze do programu preferowane będą klacze o wymiarach 148-158 cm wysokości w kłębie i 23-25 cm obwodu nadpęcia.

Pożądane umaszczenie: kasztanowate, gniade, dereszowate, kare. Nie dopuszcza się koni maści srokatej, tarantowatej, myszatej i siwej.

Cechami niepożądanymi są wyraźne wady eksterieru, a w szczególności łękowaty grzbiet, brak typu, limfatyczność, wady budowy i postawy nóg (wyraźna szablatość oraz szpotawość, cofnięty nadgarstek, prosty staw skokowy, miękka pęcina, strome, małe kopyta). Niepożądany jest również zbyt wybujały temperament i zły charakter (np. agresywność i trudność współpracy z człowiekiem).

7. Zakres i metody służące realizacji Programu ochrony

7.1 Metody hodowlane

Podstawowym celem programu ochrony zasobów genetycznych koni sokólskich jest utrzymanie zmienności genetycznej. Kryteria selekcji poszczególnych osobników uwzględniają ocenę rodowodu, cech eksterieru (pokrój i wskaźniki biometryczne) oraz wyniki prób użytkowości ściśle związane z typem. Prace hodowlane prowadzone są z uwzględnieniem następujących kryteriów:

7.1.1 Ocena rodowodowa

Wymagane jest:

- pochodzenie od trzech pokoleń koni urodzonych w kraju wpisanych do polskiej księgi koni zimnokrwistych (dotyczy ogierów kwalifikowanych do programu od 2016 r.);
- posiadanie w piątym pokoleniu rodowodu co najmniej 24 na 32 przodków sokólskich, tzn. koni urodzonych w historycznych regionach wytworzenia i występowania typu oraz ras użytych do ich wytworzenia: ardeńskiej i bretońskiej, co jest określane na podstawie informacji rodowodowych. W tym samym pokoleniu rodowodu po stronie stanowiącej przodków matki na 16 przodków musi być co najmniej 12 sokólskich. Preferowane będą konie posiadające przodków sokólskich wpisanych do Działu I, pkt 3., I Tomu Kz.

W piątym pokoleniu rodowodu udział przodków ras: belgijskiej, reńsko-belgijskiej, zimnokrwistych niemieckich, fiordów, mur-insulanów oraz koni sztumskich nie może być większy niż 8 przodków tych ras na 32 wszystkich przodków, ale nie większy niż 4 na 16 ze strony matki. Jeżeli w czwartym lub w piątym pokoleniu wystąpi przodek NN, przypisany mu będzie taki sam typ jak potomka.

Rodowód oceniany będzie także pod względem stopnia spokrewnienia przodków i obecności w rodowodzie osobników typowych. W celu uniknięcia wzrostu inbrodu wykluczone jest kojarzenie osobników blisko spokrewnionych: rodziców z potomstwem, pełnego rodzeństwa.

7.1.2 Ocena wartości użytkowej

Ocena wartości użytkowej prowadzona jest z uwzględnieniem:

- a) oceny wzrostu, rozwoju, eksterieru i cech charakteru, zgodnie z zasadami przyjętymi w Programie hodowli koni zimnokrwistych;
- b) oceny wyników prób użytkowości pozwalających na ocenę zarówno cech fizycznych, jak i cech charakteru, zgodnie z „Programem prób użytkowości podczas kwalifikacji klaczy do programu ochrony koni sokólskich i sztumskich” oraz zasadami przyjętymi w Programie hodowli koni zimnokrwistych;
- c) oceny użytkowości rozplodowej:

Klacje – ocena efektywności rozrodczej i produkcyjności prowadzona jest na podstawie:

- wskaźników rozrodu,
- liczby żywo urodzonych źrebiąt,
- liczby źrebiąt odsadzonych.

Ogierzy – ocena efektywności rozrodczej i produkcyjności prowadzona jest na podstawie:

- prawidłowości zachowań seksualnych (libido),
- skuteczności krycia,
- liczby żywo urodzonych źrebiąt

7.1.3 Ocena genetyczna

W ocenie genetycznej bierze się pod uwagę: wyniki oceny własnej, prób dzielności, użytkowości rozplodowej, wartości potomstwa i osobników spokrewnionych.

7.1.4 Metody doboru zwierząt do kojarzeń i zasady ich prowadzenia

Hodowcy/właściciele klaczy objętych programem ochrony dokonują doboru par do kojarzeń zgodnie z wymogami programu ochrony.

8. Zasady wyboru i kwalifikacji zwierząt do Programu ochrony

8.1 Zasady wyboru klaczy

Do programu ochrony mogą być zakwalifikowane klacze sokólskie, wyłącznie hodowli krajowej, urodzone w Polsce, poddane ocenie typu i wartości użytkowej zgodnie z obowiązującymi przepisami, które:

- 1) zostały wpisane do księgi głównej klaczy (GK) zgodnie z Programem hodowli rasy polski koń zimnokrwisty i są oznaczone jako sokólskie (z/sok) (dot. klaczy wpisanych do księgi od 2017 r.);
- 2) ukończyły 30 miesięcy przed 15 marca roku kwalifikacji do programu;
- 3) charakteryzują się pokrojem i typem sokólskim potwierdzonym przez Komisję oceniającą oraz uzyskały co najmniej 77 pkt bonitacyjnych, w tym za typ rasowy co najmniej 13 pkt (dobry), za nogi przednie, tylne, kopyta i ruch nie mają mniej niż po 6 pkt;
- 4) w obecności Komisji oceniającej zdały z oceną pozytywną wstępną próbę użytkowości lub próbę użytkowości zaprzęgową uznaną w programie hodowlanym koni zimnokrwistych;
- 5) mają potwierdzoną zaświadczeniem lekarza weterynarii (USG) żrebność lub urodziły jedno źrebię;
- 6) mają określone markery genetyczne na podstawie badań przeprowadzonych w upoważnionych laboratoriach;
- 7) posiadają potwierdzone pochodzenia po obojgu rodzicach, jeżeli rodzice byli wpisani do księgi stadnej po 2006 r. lub rodzice wpisani do 2006 r. mieli określone markery genetyczne;
- 8) pod względem rodowodowym spełniają warunki określone w punkcie 7.1.1.

Klacze, które nie zostały poddane wstępnej próbie użytkowości lub próbie zaprzęgowej lub jej nie zdały mogą zostać warunkowo zakwalifikowane do programu na 1 rok, pod warunkiem spełnienia wszystkich pozostałych kryteriów. W tym okresie powinny być poddane powtórnie próbie, której niezdanie spowoduje wykluczenie klaczy z programu. Przeglądy, podczas których prowadzona jest komisyjna ocena klaczy odbywają się w czasie i miejscu określonym przez prowadzącego księgę w uzgodnieniu z Instytutem.

W przypadku zbyt dużej liczby klaczy zgłaszanych do programu preferowane będą klacze urodzone w historycznych regionach wytworzenia i występowania koni sokólskich.

8.2 Zasady wyboru ogierów

W programie ochrony użyte mogą być ogiery sokólskie, wyłącznie hodowli krajowej, poddane ocenie wartości użytkowej zgodnie z obowiązującymi przepisami, które :

- 1) spełniają warunki wpisu do księgi głównej ogierów (GO) zgodnie z Programem hodowli koni rasy polski koń zimnokrwisty i są oznaczone jako sokólskie (z/sok) (dot. ogierów wpisanych do księgi od 2017 r.);
- 2) w ocenie pokroju uzyskały min. 80 pkt. bonitacyjnych, w tym za typ rasowy i płciowy co najmniej 14 pkt (bardzo dobry);
- 3) zdały z oceną pozytywną wstępną zaprzęgową próbę użytkowości;
- 4) mają określone markery genetyczne na podstawie badań przeprowadzonych w upoważnionych laboratoriach;
- 5) posiadają potwierdzone pochodzenia po obojgu rodzicach, jeżeli rodzice byli wpisani do księgi stadnej po 2006 r. lub rodzice wpisani do 2006 r. mieli określone markery genetyczne;
- 6) potomstwo urodzone po nich spełnia warunki rodowodowe uczestnictwa w programie ochrony;
- 7) pod względem rodowodowym spełniają warunki określone w punkcie 7.1.1.

Ogiery niezakwalifikowane ze względu na niedostateczny rozwój mogą być ponownie przedstawione Komisji do oceny po 3 miesiącach.

W wyjątkowych i uzasadnionych przypadkach na wniosek prowadzącego księgę lub/i Koordynatora Programu, po pozytywnym zaopiniowaniu przez Grupę Roboczą, Instytut może podjąć decyzję o kwalifikacji do programu osobnika niespełniającego wszystkich wymogów rodowodowych, ale charakteryzującego się bardzo dobrym typem sokólskim.

9. Zakres kriokonserwacji materiału biologicznego i sposób wykorzystania tego materiału

Materiał biologiczny od wyselekcjonowanych osobników będzie gromadzony i przechowywany zgodnie z zasadami wyboru materiału biologicznego podlegającego kriokonserwacji, określonymi przez Grupę Roboczą. W pierwszym rzędzie deponowany będzie materiał od najcenniejszych ogierów. Kryterium wyboru będzie wartość uzyskanego potomstwa, następnie użytkowość własna (próby użytkowości) i poprawność budowy. Materiał biologiczny będzie zdeponowany i przechowywany w Krajowym Banku Materiałów Biologicznych. Sposób i tryb pobierania materiału biologicznego określony będzie w osobnych procedurach. Materiał będzie pobierany i deponowany w miarę dostępnych środków.

Wykorzystanie zdeponowanego materiału biologicznego (*ex-situ in vitro*) odbywać się będzie zgodnie z zasadami określonymi w Krajowym Programie Kriokonserwacji.

10. Zasady organizacji i realizacji Programu ochrony

Programem ochrony zasobów genetycznych koni sokólskim są obejmowane konie, które:

- 1) zostały zakwalifikowane do programu przez Instytut;
- 2) spełniają warunki określone w punkcie „Zasady wyboru klaczy do programu ochrony” i „Zasady wyboru ogierów do programu ochrony”;
- 3) klacze są kryte ogierami zakwalifikowanymi wg „Zasady wyboru ogierów do programu ochrony”;

- 4) w ciągu każdego 5 lat uczestnictwa w programie klacze rodzą co najmniej dwa źrebięta, spełniające kryteria rodowodowe programu. Źrebięta muszą pochodzić po ogierach zakwalifikowanych do programów, być odchowane do wieku co najmniej 2 miesięcy i ocenione pod matkami, co najmniej na 14 pkt w skali 20-punktowej (5 pkt za typ i pokrój, 5 pkt za rozwój, 5 pkt za zdrowie, 5 pkt za ruch);
- 5) w przypadku wątpliwości co do pochodzenia źrebiąt, Instytut może zażądać wykonania badania markerów genetycznych na koszt hodowcy/właściciela, przeprowadzonego w upoważnionych laboratoriach. Definitywnie stwierdzona niegodność pochodzenia źrebięcia będzie skutkować automatycznym wykluczeniem klaczy-matki źrebięcia z programu;
- 6) klacze nie mogą być kryte ogierami blisko z nimi spokrewnionymi, czyli: ojcami, synami, braćmi;
- 7) hodowca/właściciel klaczy uczestniczący w programie ochrony zobowiązany jest do utrzymania co najmniej 2 klaczy w typie sokólskim;
- 8) hodowca/właściciel zobowiązany jest do utrzymania klaczy w warunkach zgodnych z przepisami o dobrostanie zwierząt, uwzględniając:
  - a) konieczność utrzymania koni w dobrej kondycji i zapewnienia dobrej pielęgnacji koni (brak wychudzenia lub zatuczenia, stan kopyt);
  - b) dobre warunki stajenne (posiadanie zaplecza, stajni, wybiegów, pastwiska) lub bezstajenne (odpowiednia powierzchnia pastwisk, posiadanie ochrony-zadaszenia przed niekorzystnymi warunkami atmosferycznymi);
  - c) konieczność zapewnienia prawidłowej opieki i nadzoru nad końmi (warunki stajenne min 2 razy dziennie karmienie i pojenie, warunki bez stajenne – stały dostęp do wody);
- 9) ponadto pod uwagę będą brane:
  - a) formy użytkowania klaczy; preferowane będzie użytkowanie robocze oraz wykorzystanie w agroturystyce i rekreacji, pozyskiwanie mleka;
  - b) aktywność związana z promowaniem koni sokólskich, poprzez uczestnictwo w pokazach, wystawach, zawodach itp., promocja produktów z mleka;
  - c) warunki przyrodnicze i środowiskowe ocenianego gospodarstwa;
- 10) w pierwszej kolejności kwalifikowane będą zwierzęta, które zgodnie z wytycznymi programu ochrony dla danej rasy są niezbędne do jego pełnej realizacji.

Instytut corocznie prowadzi weryfikację klaczy zakwalifikowanych do udziału w programie, na podstawie dostępnej dokumentacji i baz danych, pod kątem przestrzegania zasad w nim określonych. Podczas wizytacji stada przez Koordynatora Programu lub pracowników OZHK/WZHK hodowca/właściciel ma obowiązek zaprezentować wszystkie klacze uczestniczące w programie ochrony, ich warunki utrzymania oraz dokumenty identyfikujące. Uchylenie się od tego obowiązku może skutkować wykluczeniem z programu.

Program ochrony zasobów genetycznych koni rasy zimnokrwistej w typie sokólskim realizowany jest przez:

- hodowcę/właściciela klaczy,
- Związek,
- Instytut.

Zasady współpracy Instytutu i Związku określa zawarte porozumienie (obowiązujące porozumienie zachowuje ważność).

Zasady uczestnictwa hodowców w programie określa *Umowa o przystąpieniu do realizacji programu ochrony zasobów genetycznych koni sokólskich* zawarta pomiędzy hodowcą/właścicielem stada a Instytutem (dotychczasowe umowy zachowują ważność).

W przypadku stwierdzenia nieprzestrzegania zapisów ww. Umowy oraz niniejszego programu przez hodowcę/właściciela może on zostać usunięty z programu bez prawa powtórnego przystąpienia.

Dla wspomagania realizacji programu zalecane są dodatkowe działania, takie jak:

- a) prowadzenie badań naukowych dotyczących charakterystyki populacji (szczegółowa charakterystyka biometryczna, etologiczna, kontrola stopnia spokrewnienia, dystansu genetycznego, badania grup krwi i innych markerów genetycznych);
- b) promocja walorów koni sokólskich poprzez organizowanie i wspieranie wszelkich poczynań mających na celu rozpropagowanie hodowli tych koni;
- c) organizowanie wystaw hodowlanych (regionalnych i krajowych) i czempionatów;
- d) upowszechnianie wiedzy o populacji koni zimnokrwistych w typie sokólskim w środkach masowego przekazu (radio, telewizja), książkach, artykułach prasowych i innych.

Podmioty zaangażowane w realizację Programu będą zabiegały o pozyskanie środków finansowych na jego realizację z dostępnych programów rządowych, środków unijnych, projektów badawczych placówek naukowych oraz ze źródeł pozarządowych.

11. Nadzór nad realizacją oraz ocena efektywności działania Programu ochrony

Nadzór merytoryczny nad realizacją Programu ochrony zasobów genetycznych koni sokólskich sprawuje Instytut. Grupa Robocza, działająca przy Instytucie dokonuje oceny efektywności działania Programu poprzez analizę przebiegu realizacji jego celów. Analiza ta jest wykonywana na podstawie danych przekazanych przez podmiot prowadzący księgi oraz Koordynatora Programu ochrony. Grupa opiniuje również sprawy wątpliwe oraz może wnioskować o zmiany w programach ochrony.

12. Piśmiennictwo

1. IZ PIB. Program ochrony zasobów genetycznych koni sokólskich. Załącznik nr 3 do Zarządzenia Dyrektora Instytutu Zootechniki PIB Nr 5/21 z dnia 21 stycznia 2021 r.
2. Polak G., Krupiński J., Martyniuk E., Calik J., Kawęcka A., Krawczyk J., Majewska A., Sikora J., Sosin-Bzducha E., Szyndler-Nędza M., Tomczyk-Wrona I., 2020, The risk status of polish local breeds under conservation programmes - new approach. *Annals of Animal Science*, Vol. 21, No. 1: 125-140,
3. Ustawa z dnia 10 grudnia 2020 r. o organizacji hodowli i rozrodzie zwierząt gospodarskich (Dz. U. z 2021, poz. 36).

Autorzy programu ochrony: dr Grażyna Polak

Program został opracowany we współpracy z podmiotem prowadzącym księgę.

Program został pozytywnie zaopiniowany przez Grupę Roboczą ds. ochrony zasobów genetycznych koni, uzyskał pozytywną opinię Przewodniczącej Zespołu Koordynacyjnego oraz został przyjęty przez Dyrektora Instytutu Zootechniki Państwowego Instytutu Badawczego.

**Wprowadzono Zarządzeniem
Dyrektora Instytutu Zootechniki
Państwowego Instytutu Badawczego
Nr 6/22 z dnia 14 stycznia 2022 r.**

DIREKTOR
dr Krzysztof Duda